

Відгук
отримано
05.12.2025
Томас
спеціалізованої вченої
ради ДФ 26.133.100
Ф. Дзюбаня

Голові

разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.100 Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка,
доктору філософських наук, професору,
професору кафедри філософії та
релігієзнавства Факультету суспільно-
гуманітарних наук
ЛОМАЧИНСЬКІЙ Ірині Миколаївні

В І Д Г У К

**офіційного опонента, доктора філософських наук, професора Дзюбаня
Олександра Петровича на дисертаційну роботу Тимофєєвої Галини
Вікторівни «Трансформація соціальних інститутів у мережевому
суспільстві: інформаційний вимір», подану до публічного захисту на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія»**

Актуальність обраної теми дослідження. Здатність до саморозвитку є невід'ємним атрибутом соціуму, причому швидкість соціальних трансформацій сьогодні збільшилася настільки, що суспільство змінює свою якість в межах життя одного покоління. Розгорнулися незворотні процеси глобалізації, стрімкого зростання інформаційних технологій і телекомунікацій на тлі формування багатополюсного світоустрою – арени взаємодії конкуруючих культур і цивілізацій, демографічної кризи, загрози екологічної катастрофи. Ці глобальні зміни ведуть до перетворення соціального устрою, економіки, політики, культури як на рівні окремих держав, так і на рівні техногенної цивілізації в цілому.

Сучасна техногенна цивілізація перебуває на переломному етапі розвитку. З одного боку, зберігається породжена епохою модерну позитивістська абсолютизація прогресу науки і техніки як універсального засобу розв'язання соціальних протиріч і конфліктів. З іншого боку, стрімкий науково-технічний прогрес тягне за собою цілий комплекс глобальних проблем, вирішення яких стало першочерговим завданням людства у ХХІ ст. Прискорюються темпи соціальних перетворень, небачена раніше динаміка соціальних процесів приховує у собі велику імовірність криз і відродження колишніх соціальних антагонізмів, а іноді й сам розвиток суспільства виявляється під загрозою.

Перехід до мережевого суспільства, де інформація та комунікація виступають ключовими чинниками організації та дезорганізації, ставлячи під

сумнів стабільність та функціональність традиційних соціальних структур, характеризується глобальною інтеграцією через ІКТ та домінуванням інформації як стратегічного ресурсу. У результаті докорінно змінюються традиційні форми соціальної організації і ці зміни ставлять під сумнів стабільність, легітимність та функціональність ключових соціальних інститутів, сформованих в умовах індустріальної епохи.

Соціальні інститути (держава, ЗМІ, освіта, сім'я), сформовані в умовах індустріальної епохи та обмеженого обігу інформації, сьогодні стикаються з гіперзв'язністю, децентралізацією та вибуховою швидкістю поширення інформаційних потоків. Це вимагає від науки переосмислення категорії «соціальний інститут» і розробки моделей, здатних описати гібридні мережево-ієрархічні форми та механізми їхньої адаптації. Інформація і процеси, пов'язані з нею, безпосередньо впливають на легітимність соціальних інститутів. Нездатність інститутів контролювати чи швидко реагувати на мережеві запити, а також їхня вразливість перед дезінформацією (fake news) та кіберзагрозами підривають суспільну довіру та ефективність їхнього функціонування.

Мережеве середовище кардинально змінює способи отримання знань та формування соціальних зв'язків. Освітньо-наукові інститути вимушені адаптуватися до вимог формування у громадян медіаграмотності та критичного мислення для фільтрації інформаційних потоків. Віртуальні спільноти та соціальні мережі змінюють характер самого пізнавального процесу, що має прямий вплив на соціальну стабільність і прогресивний розвиток людини і суспільства.

Актуальність теми дисертації Г.В. Тимофєєвої зумовлена, окрім іншого, й особливістю сучасного стану українського суспільства, адже соціальні інститути й мережі під час воєн та соціальних катастроф починають відігравати набагато важливішу роль, аніж у мирні часи. Вони перебирають на себе чимало функцій інформування та залучення населення, зберігають та не дають забути про злочини та найважливіші події. Водночас не слід забувати, що вони також можуть використовуватись і як зброя. Тому сьогодні перед усіма суспільствами взагалі, а перед українським суспільством особливо, постає складне завдання збереження власної ідентичності у величезному інформаційному потоці, а також протидія різним маніпуляціям, які спотворюють соціальну реальність, намагаються зруйнувати усталену систему соціальних інститутів.

Отже, є усі підстави вважати, що подане дисертаційне дослідження є актуальним як для філософської науки, так і для інших галузей соціогуманітарного знання.

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, темами. За своєю темою та змістом дисертаційне дослідження здійснене в межах наукової теми Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка: «Гуманітарна безпека України в контексті системних і позасистемних викликів сучасності» (державний реєстраційний номер 0122U202038).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність. Наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, відповідають нормативно встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України щодо такого виду досліджень, мають достатній теоретичний, методологічний та емпіричний рівень обґрунтування. Це підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, яку становлять розвідки українських та зарубіжних учених, матеріали вітчизняних та міжнародних конференцій, Інтернет-ресурси, статистичні дані тощо. Список використаних джерел складає 275 найменувань.

Структура дисертаційної роботи відповідає поставленим меті і завданням дослідження. Дисертація складається з трьох логічно взаємопов'язаних розділів. Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження інформації в просторі мережевого суспільства» присвячений розгляду поняття інформації як результату еволюції від суто технічного терміна до ключового соціального, економічного та політичного фактора, а також дослідженню методологічних засад мережевого суспільства – його архітектури, комунікації та способів її функціонування за допомогою соціальних та медіамереж. У розділі також розглянуто методологічні засади об'єкта дослідження – соціального інституту.

У другому розділі «Конститутивні ознаки і трансформаційні механізми інформації в сучасних соціальних інститутах» показана прискорююча роль інформації та інформаційних технологій у змінах сучасного суспільства. Висвітлені інформаційні технології, які трансформують традиційні ритуали, створюючи нові форми віртуальних обрядів та спільнот, перетворюють освітній процес у бік більшої інтерактивності та доступності, змінюють роль суб'єктів і об'єктів освітнього процесу, сприяють розвитку самостійного навчання та формують нові освітні парадигми.

У третьому розділі «Особливості інформаційних процесів у соціальних інститутах, дотичних до творення інформаційного продукту» проаналізована роль освіти, науки, інших соціально-комунікативних інститутів та цифрової

людини у формуванні інформаційного простору. Показано, що освітньо-науковий континуум є тим видом соціальних та інституційних практик, який дозволяє обробляти та упорядковувати величезні обсяги інформації, з якими стикається сучасна людина. Цей континуум, що поєднує в собі освітні установи та наукові центри, забезпечує комплексну систему підтримки, яка дозволяє людині не лише отримувати знання, але й розвивати навички, необхідні для успішної навігації в складному інформаційному середовищі.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Отримані результати дисертаційної роботи є достовірними та містять елементи наукової новизни, що має суттєве значення для філософської науки. Про достовірність одержаних здобувачем результатів свідчать ґрунтовний аналіз значного обсягу наукових матеріалів за темою дослідження, узагальнення й систематизація вітчизняного та зарубіжного досвіду теоретичного й практичного вирішення проблем інституціоналізації, мережевізації й цифровізації, узгодженість наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи.

У дисертації розкрито значну кількість положень, які характеризується науковою новизною. Авторська позиція здобувача представлена належним чином. Серед елементів наукової новизни особливо варто виділити авторське встановлення кореляційного зв'язку між індивідуальною психофізіологічною проблемою – «інформаційним голодом» – і суспільним наслідком – підваженням легітимності інститутів, зокрема медіа. Заслугує також на увагу авторське обґрунтування положення, що цифровізація є процесом, який не детермінований віком, а залежить від економічних, етнічних та інших факторів, що дозволило концептуалізувати «цифрову людину» як нового суб'єкта, чия поведінка (зокрема, через «продюсаж» та залишення «цифрових слідів») безпосередньо спричиняє трансформацію традиційних інститутів.

Цінність наукової новизни підтверджується й тим, що завдяки дослідженню дисертантки набуло уточнення розуміння ролі нових медіа у формуванні суспільної свідомості та зміні соціальних структур: показано, що вони не лише передають інформацію, а й активно залучають аудиторію до її творення, що змінює традиційні механізми впливу на громадську думку. У результаті такого перетворення медіа стають не просто джерелом знань, а ключовим гравцем, що формує суспільну свідомість і нові соціальні практики.

Таким чином, наукова новизна дисертації «Трансформація соціальних інститутів у мережевому суспільстві: інформаційний вимір» свідчить про високий науковий рівень авторського бачення шляхів окресленої в дисертації проблематики.

Порушень академічної доброчесності у тексті дисертації та наукових публікаціях, у яких відображені наукові результати дисертаційного дослідження, не виявлено.

Повнота викладу основних положень дисертації та її результатів в опублікованих працях. Основні положення та зміст дисертації відображено у 14 наукових працях, у тому числі: у 4 статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 2 статтях – у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 8 публікаціях, в яких додатково відображені наукові результати дослідження (тези доповідей та матеріалів конференцій).

Сформульовані у дисертації теоретичні положення, здобуті результати і практичні рекомендації висвітлено в оприлюднених працях достатньо повно.

Теоретичне та практичне значення роботи і впровадження її результатів. Робота розширює та уточнює існуючі теоретичні концепції, створюючи нові рамки для аналізу. Практичне значення робота має для розроблення стратегій адаптації суспільства до умов мережевої епохи. Так, розуміння ролі соціально-комунікативних інститутів як суб'єктів адаптації до VUCA-середовища дозволяє державним органам розробляти ефективні політики та інструменти управління в умовах невизначеності та складності. Аналіз феномену «продюсажу» та «контрзнання» є основою для створення навчальних програм з медіаграмотності та критичного мислення, що допоможе громадянам відрізняти достовірну інформацію від маніпуляцій. Уточнення ролі нових медіа як ключового гравця, що формує суспільну свідомість, допомагає розробляти стратегії для їх відповідального використання. Обґрунтований зв'язок між «інформаційним голодом» та соціальною поляризацією надає інструменти для розроблення програм, спрямованих на зміцнення суспільної довіри та мінімізацію конфліктів. Виявлення ризиків, пов'язаних із «цифровими слідами», дозволяє розробляти ефективні заходи захисту даних та конфіденційності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертаційна робота Г.В. Тимофєєвої у межах визначених мети та завдань є цілісним, ґрунтовним, завершеним дослідженням актуальної теоретичної та практичної задачі дослідження інформації як фактору трансформації соціальних інститутів у мережевому суспільстві.

Зміст дисертації логічно і послідовно розкриває тему дослідження. Теоретичні висновки і практичні рекомендації належним чином розкриті та обґрунтовані у текстовій частині дисертації.

Грунтовний теоретичний аналіз досліджуваних феноменів у дисертації вдало поєднується з емпіричним і має вихід на практику життєдіяльності суспільства.

Стиль викладу матеріалів, наукових положень, висновків, рекомендацій науковий і доступний для сприйняття та розуміння. Оформлення дисертації виконано відповідно до встановлених вимог.

Огляд наукової літератури з досліджуваної проблеми, що міститься в дисертації, засвідчує глибоку обізнаність дисертантки стосовно напрацювань попередників, демонструє її творчий підхід в оцінюванні різноманітних ідей та концепцій. Особливо доцільно підкреслити уміння дисертантки віднайти та розкрити низку проблем, які недостатньо опрацьовані попередниками під час аналізу різних аспектів досліджуваної проблеми. При цьому дисертантка продемонструвала науковий такт і толерантність до точок зору інших дослідників у даній науковій царині.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Дисертаційне дослідження Г.В. Тимофєєвої, як і будь-яка науково-дослідницька робота, має низку дискусійних питань і положень, які потребують більш детального опрацювання, проте, в цілому, не знижують наукової цінності дослідження та не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної роботи.

1. У підрозділі 1.1 при зверненні до історії поглядів на феномен інформації (с. 23-24) спостерігається певний «розрив»: з поля зору дисертантки «виपाв» період між XVII і XX століттями (Кант, представники романтизму (Шеллінг, Гердер), лінгвістичний напрям (Гумбольдт, Пірс, Соссюр), позитивізм (Конт)). Крім того, погляди сучасних вітчизняних дослідників інформації, зокрема вітчизняних, також не знайшли відображення у тексті підрозділу.

2. Ведучи мову у підрозділі 2.1 про трансформацію обрядності та ритуальних практик, дисертантка зазначає, що «закріпленню цих мережевих практик на інституційному рівні сприяє те, що із залученням індивіда до їхнього здійснення, вони розкривають його екзистенційний потенціал. Це своєю чергою уможливорює формування та зміцнення певних життєвих стратегій, сприяє набуттю різноманітних ідентичностей, успішній соціалізації й отриманню суспільної апробації» (с. 92). Разом з тим, про негативні сторони таких мережевих практик не згадується, в результаті чого складається враження про деяку однобічність розгляду досліджених феноменів.

3. При аналізі політичних і економічних інститутів сучасного суспільства у підрозділі 2.1 варто було б більше уваги приділити саме

інформаційним аспектам їх функціонування і трансформації як того вимагає назва підрозділу.

4. У підрозділі 3.1, розглядаючи подвійну присутність освітньої організації у фізичному та віртуальному просторах, дисертантка веде мову про «транзит освітніх спільнот (різних рівнів освіти) в соціальні мережі» (с. 151), висвітлюючи його виключно з позитивного боку. Разом з тим, сам соціокультурний феномен соціальних мереж приховує у собі чималу кількість загроз як морально-психологічного, так і когнітивного характеру. Про такі загрози й небезпеки у тексті, на жаль, не йдеться, що свідчить про недостатню критичність дисертантки при дослідженні інституту освіти. До того ж, формування критичного мислення як маркеру адекватності та достовірності отримуваної та засвоюваної людиною інформації у мережевих умовах відрізняється амбівалентністю, про що у тексті, на жаль не йдеться (с. 160-161). Складається враження, що сучасне мережеве суспільство і його інститути, зокрема інститут освіти, однозначно сприяє формуванню критичного мислення, хоча, сучасна соціокультурна практика свідчить якраз про протилежне.

5. Переважна більшість точок зору дослідників, на які є посилання у тексті дисертації, подаються дисертанткою некритично. Складається враження, що дисертантка цілком погоджується з усіма наявними точками зору на досліджуваний об'єкт, що не сприяє належному рівню наукової критичності наукового тексту.

6. У тексті дисертації мають місце й інші, хоча й несуттєві, але прикрі недоліки. Це стосується стилістики тексту, неточностей у назвах підрозділів у Змісті й у тексті тощо. Крім того, у дисертації відсутній додаток № 1 (список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації).

Незважаючи на викладене, вважаю за доцільне підкреслити, що висловлені зауваження мають, здебільшого, дискусійну та рекомендаційну спрямованість, а виявлені недоліки та побажання, насамперед, окреслюють можливі перспективні напрями подальшої наукової роботи і творчих пошуків у розробці проблематики досліджень соціальних інститутів в умовах мережевого суспільства.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів. Дисертація Тимофєєвої Г.В. «Трансформація соціальних інститутів у мережевому суспільстві: інформаційний вимір» за своїм змістом відповідає спеціальності 033 – «Філософія», є цілісним науковим дослідженням на актуальну тему, виконаним

автором самостійно, містить елементи наукової новизни, має теоретичне та прикладне значення і демонструє здатність дисертанта до самостійних наукових розвідок. Поставлена мета дисертаційної роботи в цілому досягнута, завдання – виконані.

На підставі зазначеного, враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків вважаю, що подана дисертаційна робота Тимофєєвої Галини Вікторівни «Трансформація соціальних інститутів у мережевому суспільстві: інформаційний вимір» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення, відповідає вимогам спеціальності 033 «Філософія» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року та № 507 від 03 травня 2024 року, вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її авторка – Тимофєєва Галина Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 – «Гуманітарні науки» за спеціальністю 033 – «Філософія».

Офіційний опонент:

професор кафедри філософії
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор філософських наук, професор

Олександр ДЗЬОБАНЬ

« 02 » грудня 2025 року.

